

Leven en laten leven

Ir Adriaan Stoop (1856-1935) was in de jaren dat hij in onze gemeente woonde een bekende en algemeen geachte figuur. Stoop's Bad, één van zijn scheppingen, is overbekend. Het plein voor dit bad werd door het gemeentebestuur ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag naar hem genoemd. Dit gebeurde niet alleen vanwege de bouw van het bad maar ook vanwege al het andere dat hij in Bloemendaal deed.

Over Stoop is in Ons Bloemendaal al verschillende keren geschreven. In 1991 verscheen er een artikel over Stoop's Bad en in 1982 publiceerden wij herinneringen van twee kleindochters van Stoop aan hun grootouderlijk huis. Als achterkleindochter van Stoop wil ik trachten hem te schetsen als Bloemendaler, die zich verantwoordelijk voelde voor zijn mede-Bloemendalers.

De Rijk

In 1897 vestigden Stoop en zijn gezin zich op de Rijk. Voor hetzelfde geld had Stoop op dat moment Duin en Daal kunnen kopen, maar hij koos bewust voor de Rijk. Deze nu al weer bijna vergeten villa was in 1894 gebouwd en toen nieuw en modern. Dit was precies wat de Stooopen zochten. Bovendien lag ze prachtig in het groen, maar toch in de bewoonde wereld aan de bestrate Bloemendaalseweg. In 1897 werden er ook plannen bekend voor een elektrische tramverbinding met Haarlem. Het eindpunt zou komen te liggen aan de Korte Kleverlaan, vlak tegenover de Rijk. Gunstiger kon het niet. Dat het nog tot 1900 duurde voor de lijn geopend werd, lag niet aan de initiatiefnemers.

Vermogend

Stoop was in 1896 na zeventien tropenjaren op veertigjarige leeftijd uit het toenmalige Nederlands-Indië gerepatriëerd. Op Java had hij de succesvolle Dordtsche Petroleum Maatschappij opgericht. De directie in Indië liet hij nu over aan zijn jongere broer ir J.A. Stoop. Zelf zou Adriaan de 'directie Europa' gaan voeren, met een kantoor in de Doelenstraat in Amsterdam. Vanaf 1897 vloeiden de olie-revenuen steeds rijkelijker. Stoop was een zeer vermogend man geworden.

BelastingenAan het einde van de vorige eeuw vonden ideeën over het heffen van directe belasting naar draag-

kracht heel langzaam enige ingang. Pas in 1891 werd een weinig drukkende inkomstenbelasting op vermogen ingevoerd, met daarnaast een bedrijfsbelasting op inkomen uit arbeid. Verder betaalde men grondbelasting en personele belasting, geheven over huurwaarde, meubelen, paarden en rytuigen. Tenslotte was er in Bloemendaal en andere gemeenten de zogenaamde hoofdelijke omslag ter bekostiging van de gemeentelijke diensten. Alles bij elkaar was dit geen zware last en niet te vergelijken met wat tegenwoordig moet worden opgebracht aan loon-, inkomsten, en onroerend zaakbelasting met daarnaast de premies voor de volksverzekeringen als AOW, AWW en AWBZ. Accijnzen moest iedereen betalen en deze drukten dus naar verhouding het meest op de minst draagkrachtigen. Na de Tweede Wereldoorlog werden belastingen bewust als instrument gebruikt tot herverdeling van welvaart. De heffing ging meer progressief, hetgeen een grote nivellerende werking heeft gehad. De inkomens- en koopkrachtverschillen namen sterk af. In Stoop's tijd waren die verschillen nog heel groot, zeker in een gemeente als Bloemendaal. Het merendeel van de bevolking bestond uit handwerklieden, middenstanders en boeren. Hun inkomen varieerde van enkele honderden tot hooguit enkele duizenden guldens per jaar. Daarnaast woonden er op de buitenplaatsen een klein aantal puissant rijken, zoals de Borski's en hun nazaten, Bunge op Kareol, mejuffrouw Crommelin

Villa De Rijk, het huis van de familie Stoop in Bloemendaal, familie-archief Stoop.

op Wildhoef en ook Adriaan Stoop. Zij gaven voor de hoofdelijke omslag inkomens op van een ton en in goede jaren soms van een miljoen gulden.

De gefortuneerde Bloemendalers konden hun rijkdom naar eigen inzicht besteden. Zij konden uitgestrekte jachtterreinen kopen en scholen stichten. Ze konden hun artistieke voorkeuren uitleven door de bouw van een bijzonder huis of steun aan muziekuitvoeringen van een bepaalde compo-

nist. Ze konden volkswoningbouw mogelijk maken en zich aan kerkelijke liefdadigheid wijden.

Natuur

Stoop was geen groot liefhebber van kunst; schilderijen heeft hij nooit verzameld. Hij kocht er alleen af en toe één als de voorstelling hem aansprak of als hij de kunstenaar ermee kon helpen. Muziek vond hij wel aardig, maar meer interesseerde hem de vaardigheid van de muzikanten dan de muziek zelf. De Stoopen waren eenvoudig opgevoed. Stoop's vader was een kleine bankier in Dordrecht. In het gezin met elf kinderen heerste geen luxe. Ook mevrouw Stoop - haar vader was directeur van de Dordtse HBS - was niet in weelde opgegroeid. Wat hadden zij met een groot landgoed moeten beginnen? Stoop had wel een grote liefde voor de natuur, maar van jagen hield hij niet. De moes- en siertuin van de Rijk was zijn hobby. Er was een levendig ruilverkeer van planten, bollen en heesters met zijn broer, die ten zuiden van Londen woonde. Stoop zelf was onkerkelijk. Zijn vrouw was gelovig, maar niet gebonden aan enig kerkgenootschap. Steun aan kerkelijke liefdadigheidsinstellingen was niet hun eerste prioriteit.

Liberaal

Stoop was een echte liberale 19e eeuwse, die zo min mogelijk overheidsbemoeienis wenste. De overheid moest door voldoende onderwijs en rechtsgelijkheid kansen bieden, maar de burger moest zelf initiatief nemen. Voor bijzondere scholen, rooms Katholiek, christelijk of neutraal, moesten de ouders zelf zorgen. Pas als de burger bewezen had op eigen benen te kunnen staan, werd hij politiek mondig verklaard en kreeg kiesrecht. Was hij ondernemer en had hij succes, dan kwam het loon naar werken hem ook toe.

Belastingheffing naar inkomen is voor Stoop altijd moeilijk te verkroppen geweest. Voor hem en zijn liberale geestverwanten was het ondenkbaar dat extra's, waaraan wij tegenwoordig zo gewend zijn, door de overheid geregeld en betaald zouden worden. Concertzalen, schouwburgen en sportfaciliteiten waren zaken waarvoor de liberale burgers zich verantwoordelijk voelden en die ze uit eigen middelen betaalden en exploiteerden. Maar ook sprak het bijna vanzelf, dat men voor de minder bedeelden in de maatschappij eveneens het zijne bijdroeg.

Filantroop

Waarom stond Stoop bekend als filantroop? Wanneer men aantekeningen en correspondentie van hem bestudeert, krijgt men niet de indruk dat hij met voorbedachten rade

te werk ging. Dat lag ook niet in zijn aard. Hun leven lang hebben Stoop en met hem zijn vrouw gedaan wat hun hand te doen gaf. Wat ze deden, gebeurde dan met volledige inzet. In Indië waren dat het werk en de zorg voor het gezin. Hieraan werd toen alle tijd en energie besteed. Bij terugkeer in Nederland was het werk nog niet gedaan en het gezin breidde zich nog uit. Maar de Stoopen stonden open voor anderen en hadden een gevoelige antenne voor hun noden. Ze konden zich nu ruim bewegen en telkens, wanneer er direct of indirect een beroep op hen gedaan werd, was dat meestal niet tevergeefs. Oudere

De gouden bruiloft van de heer en mevrouw Stoop, 25 augustus 1930, familie-archief Stoop.

Bloemendalers weten nog dat collectanten altijd eerst naar de Rijk gingen met hun lijst. Ze waren dan zeker van een voor die tijd royale bijdrage bovenaan die lijst. Andere vermogenden konden dan niet achterblijven. Het Bloemendaals Kommando, Bloemendaals Bloei, de gymnastiekvereniging, de fanfare, een huisvlijtcursus, jeugdwerk, zwakke Bloemendaalse schoolkinderen, de politiebond, Sinterklaasfeesten van rooms Katholieke en christelijke instellingen, ze konden alle op een bijdrage tussen de tien en honderd gulden rekenen. Alleen de ijsclub Bloemendaal kreeg maar drie gulden, maar die functioneerde ook niet meer dan hooguit een paar weken per jaar.

Vooraf lichamelijke en geestelijke opvoeding en gezondheidszorg lagen de Stoopen na aan het hart. Daarnaast was speciaal Stoop gevoelig voor initiatief van jonge ondernemers. Zelden weigerde hij een verzoek om steun. Hij deed dit à fond perdu of door deel te nemen in het kapitaal van een onderneming. Als beginnend ondernemer was Stoop zelf aan alle kanten gesteund, door familie en vrienden in Dordrecht. Dit was hij niet vergeten.

Bijdragen

Dikwijls werden bijdragen anoniem gegeven. Maar regelmatig klopten mensen zelf aan de deur van de Rijk met een verzoek om hulp. Ze kwamen zelden voor een dichte deur. Stoop's secretaris was J.W. Kramer. Meer dan vijftig jaar is hij in dienst geweest; van 1897 tot 1935 van Stoop en nadien van de erven. Kramer was, net als zijn chef, sociaal zeer medelevend. Jarenlang was hij diaken van de Hervormde Gemeente. Tussen Stoop en Kramer bestond er een uitstekende verstandhouding en hij zal zeker advies gegeven hebben. In Stoop's schrift 'Contributiën en Toezeggingen' staan de begiftigden bij tientallen met naam en toenaam genoemd. Natuurlijk waren ze voor het grootste deel niet uit Bloemendaal afkomstig. Soms bedroeg de hulp niet meer dan 10 gulden. Voor Stoop was dit geen adering en in onze ogen een kleinigheid. Maar men moet wel bedenken, dat dit zeker vóór de Eerste Wereldoorlog ongeveer gelijk stond met een weekloon. Voor de hulpontvanger, zal naast het geld ook de persoonlijke aandacht een grote steun in de rug zijn geweest. Met 75 gulden bedrijfskapitaal kon een alleenstaande vrouw een zaakje beginnen. Honderd gulden was ruim voldoende als reisgeld voor een bloemist om gedurende lange tijd in Amsterdam zijn bloemen te kunnen verkopen en met 25 gulden kon iemand een handel in dweilen en kleden voortzetten.

Forensendorp

Wat werd er door de Stopen in Bloemendaal tot stand gebracht? Allereerst was het hun initiatief, dat de Bloemendaalse Schoolvereniging in 1901 werd opgericht. Stoop heeft ook een belangrijk aandeel in de financiering van de toen ongesubsidieerde school gehad. Men kan dit geen daad van filantropie noemen, want de school was mede bestemd voor de kinderen Stoop. Maar het initiatief was wel gunstig voor de verdere ontwikkeling van Bloemendaal als forensendorp. De aankoop in 1910 van een landje aan de Arnoldlaan om als sportveld te dienen, kwam wel de hele Bloemendaalse jeugd ten goede. Hier trainde de Bloemendaalsche Bond voor Lichamelijke Opvoeding, 'babyvlo', zoals iemand het afkorte, op het zogenoemde 'Vlooienveld'. Ook kinderen die niet op de schoolvereniging zaten, waren van de BBVLO lid.

Bad

Tijdens de Eerste Wereldoorlog nam Stoop het initiatief van Graichen over om een 'overdekte bad- en zweminrichting' tot stand te brengen. Dit door Graichen op 85.000 gulden begrote project kwam tenslotte gereed in 1921. Doordat Stoop het bad luxueuzer liet uitvoeren dan

Graichen oorspronkelijk in gedachten had gehad, maar vooral door exorbitante prijsstijgingen in de oorlog, kostte dit hem uiteindelijk ongeveer een miljoen gulden. Overigens heeft Stoop ook steeds geprobeerd Bloemendaalse of Haarlemse aannemers aan te trekken. Met de bouw van dit bad heeft Stoop zich echt een filantroop betoond. Door de gunstige ligging op de grens van Haarlem en Bloemendaal konden ontelbare kinderen in het bad leren zwemmen.

Kennemer Lyceum

Tenslotte, de school voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs. Het Kennemer Lyceum kon op zo royale wijze worden uitgevoerd, omdat Stoop de helft van de nodige grond in 1923 ten geschenke gaf.

Mevrouw Stoop heeft zich jarenlang actief beziggehouden met het Witte Kruis. Doel van deze geheel particuliere instelling was in eerste instantie het voorkomen van en hulp geven bij epidemieën. Cholera en vooral TBC waren gevreesde volksziekten. Het voorkomen van die epidemieën moest gebeuren door verbetering van hygiëne in woningen, door goed drinkwater en het stellen van reinheidseisen aan voedingsmiddelen. Bij ziekte moest een wijkverpleegster hulp bieden. Dat er van de Rijk steeds een substantiële bijdrage te verwachten was, spreekt vanzelf.

Bloemendaalse middenstanders wisten de Rijk te vinden. Sommige hadden aan wat steun net genoeg om er bovenop te komen. Zo de smederij van Hogenbirk, die uitgroeide tot een bloeiend constructiebedrijf. Stoop hielp ook wel met schuldsanering. De betrokkene betaalde zijn schuld renteloos af aan Stoop in plaats van aan de bank. Niet altijd ging het overigens goed: Stoop stak tienduizenden gulden in de lunchroom van Reinders, maar 'dat werd nooit iets', zoals hij noteerde.

Asielzoekers

Ook vroeger had Bloemendaal al asielzoekers te huisvesten. In de Eerste Wereldoorlog waren dit vluchtelingen uit België, tijdelijk in Hartenlust, toen hotel, ondergebracht. Stoop sloeg nu twee vliegen in één klap: de firma Keller en Mac Donald in Overveen kreeg de opdracht er voor f 152,27 elektrisch licht aan te leggen, waardoor en de vluchtelingen en de installateur geholpen waren.

Een volledige opsomming van de hulp die gegeven werd in Bloemendaal, Nederland, Indië en ook in Bad Wiessee in Zuid Duitsland, waar Stoop een 'Heilbad' had opge-

richt, is ondoenlijk en voor de lezer slaapverwekkend. Hoe dankbaar men de Stooopen was en hoezeer men hun een warm hart toedroeg, bleek overduidelijk bij hun dood. Mevrouw Stoop stierf in 1934, haar man anderhalf jaar later in september 1935. De loftuizingen in de diverse necrologieën zijn echt. Ook één van de schoonzoons werd door Stoop door dik en dun gesteund. In verheven taal drukte hij uit wat velen, die van de Stooopen een handreiking kregen, gevoeld zullen hebben:

‘Zoo’ [was het] ‘met nooit verflauwend streven
een liefde die haar volst beleven
steeds in ‘t geluk van anderen vond.’

H. van Voorst Vader-Duyckinck Sander

Het dokter Dirk Bakker Fonds

De alom vereerde en geliefde huisarts dr Dirk Bakker vierde op 1 september 1915 in Bloemendaal op feestelijke wijze zijn 40-jarig jubileum. Bij deze gelegenheid werd een grote geldinzameling gehouden. Patiënten, vrienden en collega's droegen al naar gelang hun financiële mogelijkheden bij, hetgeen resulteerde in een bedrag groot 5.000 gulden. Een prachtig album, waarin de handtekeningen zijn opgenomen van al degenen die aan deze actie meededen, bevindt zich in het gemeente-archief.

Het was aan de dokter zelf om de bestemming van het ingezamelde bedrag te bepalen. Op 4 februari 1916 werd het Dr Dirk Bakker Fonds gesticht, een fonds ter ondersteuning van behoeftige kraamvrouwen en zuigelingen in Bloemendaal en Overveen. Het was de bedoeling dat de rente van het stamkapitaal werd aangewend voor hulp, te geven in de vorm van linnengoed en babykleding, levensmiddelen c.q. versterkende middelen of tegemoetkoming in de kosten van bevalling en verpleging. In juli van datzelfde jaar 1916 overleed dokter Bakker, 69 jaar oud.

Dirk Bakker vestigde zich op 1 september 1875 als huisarts in Bloemendaal als opvolger van dokter Van der Wissel. Dokter Bakker promoveerde aan de Leidsche Hogeschool, waarna hij enige maanden als arts aan het Binnengasthuis in Amsterdam verbonden was. Bij zijn komst naar Bloemendaal betrok hij het doktershuis aan de

Bloemendaalseweg in de Voorbuurt, tegenover het haven-tje van Rouwens. Daar woonde hij vele jaren op nummer 92, het pand waarin nu het kantoor van de ABN-Amro bank is gevestigd; later betrok hij het huis daarnaast, thans nummer 94, dat hij erfde van dankbare patiënten.

Vooruitstrevend

Dokter Bakker toonde zich vooral in zijn jonge jaren een sociaal bewogen en vooruitstrevend arts. Zijn 'bijzondere hoedanigheden, zijn toewijding, mildheid en hulpvaardigheid' werden alom geprezen. Vanzelfsprekend bekleedde hij vele functies in de dorpsgemeenschap, waaronder die van voorzitter van de Afdeling Bloemendaal-Overveen van de Vereniging 'Het Witte Kruis' hem zeer na aan het hart lag. Hij was in het voorjaar van 1876 samen met onder anderen Burgemeester Lonbar Petri, één van de oprichters van deze afdeling, die daarmee tot de oudste van ons land behoort. Dokter Bakker heeft vanaf de oprichting tot aan zijn dood in het Bestuur van de Afdeling gezeten, eerst als secretaris en vanaf 1886 als voorzitter.

Gezien de figuur van dokter Bakker, en de belangrijke plaats die hij bij zijn leven innam in het Bloemendaalse dorpsleven, is het te betreuren dat 'zijn' Fonds eigenlijk nauwelijks gefunctioneerd heeft, ook al zullen degenen die wél van het Fonds geprofiteerd hebben het hier niet mee eens zijn.

Bestuur

Het eerste bestuur van het Fonds bestond uit: Abr. Koolhoven, voorzitter, F. Heckman, secretaris en Ign. Bispinck, penningmeester. Er werd éénmaal per jaar vergaderd op Sparrenheuvel. In de eerste vergadering werd

Een kijkje in de Voorbuurt te Bloemendaal. Eén der dames voor het huis is mejuffrouw Van Sprang, die haar woning vermaakte aan de bekende dokter D. Bakker, waarna het doktershuis werd. Het rijtuig van dokter Bakker staat voor zijn ernaast gelegen woning. Opname circa 1890, gemeente-archief Bloemendaal.